

Human Dignity as a Factor in Halachic Medical Decision-Making

R' Mordechai Torczyner – torczyner@torontotorah.com

Educational Objectives

In the context of Orthodox Jewish religious and ethical practice, participants will be able to use this case-based approach to:

- Recognize situations and clinical settings in which questions of practice may arise,
- Define the parameters of these situations and clinical settings that enable research directed toward defining an answer,
- Review original textual sources relevant to the case,
- Appreciate that differences among authorities lead to nuanced answers for the individual situation or setting, and
- Apply the principles learned in future situations and clinical settings.

Evaluation link <http://goo.gl/ZZXyD>

Interesting and helpful articles available on-line

Rabbi Daniel Z. Feldman: K'vod haBriyot – Human Dignity

http://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/710446/Rabbi_Daniel_Z._Feldman/K%92vod_HaBriyot_%96_Human_Dignity

Hershey H. Friedman, PhD: Human Dignity in Jewish Law

<http://academic.brooklyn.cuny.edu/economic/friedman/HumanDignityJewish.htm>

Rabbi Yitzchak Roderig, Rabbi Eliezer Afarsimon: **כבוד הבריות** (Hebrew)

http://rabanim.org/index.php?option=com_content&task=view&id=302

College of Physicians and Surgeons of Ontario

1. Consent - <http://www.cpso.on.ca/policies/policies/default.aspx?ID=1544>

Respect for the autonomy and personal dignity of the patient is central to the provision of ethically sound patient care. Through the translation of these ethical principles to law, the Supreme Court of Canada has confirmed the fundamental right of the individual to decide which medical interventions will be accepted and which will not.

2. End of Life Care - <http://www.cpso.on.ca/policies/policies/default.aspx?ID=1582>

Research and experience show that patient goals for quality end-of-life care generally include the following... Treatment with respect and compassion; Preservation of dignity...

The power of human dignity in Judaism

3. Pirkei Avot 2:10

יהי כבוד חבריך חביב עליך כשלך

The dignity of your friend should be as beloved to you as your own.

4. Talmud, Sanhedrin 52b

מה להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה

There it is with a cleaver and from the back of the neck; should this not be the same? Rav Nachman cited Rabbah bar Avuha: The Torah says, "Love your neighbour as yourself," choose a good death for him.

5. Talmud, Berachot 19b

גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה. ואמאי? לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד' (משלי כא)! תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור. אחיכו עליה, לאו דלא תסור דאורייתא היא! אמר רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה, כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן...

"Dignity is so great that it overrides a biblical prohibition." But why not apply Proverbs 21:30, "There is neither wisdom nor understanding nor counsel opposite Gd!" Rav bar Sheva explained before Rav Kahana: The prohibition here is that of, "Do not stray [from the words of the sages]."

They laughed at Rav bar Sheva; the prohibition of "Do not stray" is itself biblical!

Rav Kahana said: When a great man says something, do not laugh at him. The sages linked all of their words to the prohibition of "Do not stray", and for a person's dignity they permitted violation.

What does human dignity override?

6. Shulchan Aruch Orach Chaim 322:4

קיסם שאינו אוכל בהמה, אפילו ליטלו כדי לחצוץ בו שיניו, אסור.

One may not pick up a splinter which is not fit for animals to eat, even in order to pick his teeth.

7. R' Yisrael Meir Kagan, Mishneh Berurah 322:14

ואף דיש בזה משום כבוד הבריות שפעמים שנראה הבשר שבין השיניים לחוץ וגנאי הוא לו אעפ"כ אסור דהיה לו להכין קיסם מאתמול במקום הסעודה [גמרא] ולפ"ז אם הזמינו חבריו לסעודה בשבת ולא היה אפשר לו להכין שום דבר מאתמול לחצות בו שיניו מותר לו לטלטל קיסם לחצות בו שיניו אם אין לו ד"א אך במקום שאין נחשב לו זה לגנאי אסור

There is a matter of dignity involved, for sometimes meat is visible between one's teeth and this is disgraceful for him, but it is still prohibited because he ought to have prepared a splinter yesterday, where he eats. Based on this logic, one who is invited for a meal on Shabbat, so that he did not have time to prepare an item for tooth-picking yesterday, may pick up a splinter to pick his teeth if he possesses nothing else – but only where lacking it would be disgraceful.

8. R' Yisrael Meir Kagan, Shaar haTziyyun 322:12

עיינ בפרי מגדים שמצדד דהוא הדין דמותר לקטום הקיסם ביד כדי לחצות בו שיניו אם אי אפשר לו לחצות בו בלא זה, וכפי מה שכתבנו מקודם דקטימת הקיסם ביד הוא רק משום שבות

See the Pri Megadim, who contends that the law permits cutting the splinter by hand to pick one's teeth where he has no other way to pick his teeth. It is as we have written, that cutting the splinter by hand is only rabbinically prohibited.

9. Talmud, Berachot 19b

אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק מאי טעמא +משלי כ"א+ אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד' כל מקום שיש חלול ד' אין חולקין כבוד לרב

Rav Yehudah said, citing Rav: One who finds shaatnez in his own garment should remove it, even in the market. "There is neither wisdom nor understanding nor counsel opposite Gd" – where there is desecration of Gd, we do not give honour to the great.

10. Rambam, Mishneh Torah, Hilchot Kilayim 10:29

הרואה כלאים של תורה על חבריו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו עליו מיד, ואפילו היה רבו שלמדו חכמה, שאין כבוד הבריות דוחה איסור לא תעשה המפורש בתורה

One who sees biblical shaatnez in another's garment jumps up and tears it from him immediately, even in the market. This is true even for his mentor; dignity does not override explicit biblical prohibitions.

11. Rabbeinu Asher, Niddah, Hilchot Kilei Begadim 6

גרסינן בברכות (דף יט ב) אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק שנאמר אין חכמה ואין תבונה וגו' ירושלמי הרי שהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים. תרין אמוראין חד אמר אסור [ללבוש] וחד אמר מותר מאן דאסר דבר תורה, ומאן דמתיר כדאמר רבי זירא גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת

The Talmud states, "Rav Yehudah said, citing Rav: One who finds shaatnez in his own garment should remove it, even in the market. "There is neither wisdom nor understanding"...

The Jerusalem Talmud states, "If one was walking in the market and he found that he was wearing shaatnez, there are two amoraic views: One says he may not wear it, one says he may wear it. The one who prohibits says it is biblical. The one who permits says as R' Zeira said, "Dignity is so great that it overrides a prohibition for an hour."

12. Shulchan Aruch Yoreh Deah 303:1

הרואה כלאים של תורה על חבריו, אפילו היה מהלך בשוק, היה קופץ לו וקורעו מעליו מיד, ואפילו היה רבו. רמ"א - וי"א דאם היה הלוּבש שוגג, אין צריך לעשות בשוק, דמשום כבוד הבריות ישתוק, ואל יפרישנו משוגג (טור בשם הרא"ש).

Mechaber: One who sees biblical shaatnez in another's garment jumps up and tears it from him immediately, even in the market. This is true even for his mentor.

Rama: Some say that where the person is wearing it accidentally he need not do this in the market; he should be silent for the sake of dignity and not keep the wearer from accidental violation.

What qualifies as "human dignity"?

13. R' Yehoshua Neuwirth, *Shemirat Shabbat k'Hilchatah* 34: note 52

ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א דכל שיש בו משום כבוד הבריות כגון שהליחה נוזלת לו מן האף יש להקל טפי

I have heard from R' Shlomo Zalman that where dignity is involved, such as the liquid is running from his nose, there is room for greater leniency.

14. R' Dr. Avraham Sofer Avraham, *Nishmat Avraham Yoreh Deah* 180:א:2

נשאל הג"ר עזרא בצרי שליט"א שרוצים הרופאים לעשות לאשה שאין לה גבות עינים חקיקה בצורה של שערות של הגבות ע"י חקיקה וצבע, אם יש בזה איסור משום כתובת קעקע. וכותב בסיכום: דכיון דהוי דרבנן (אין כאן אותיות, מלאכה שאינה צריכה לגופה), לדעת כל הפוסקים יש לסמוך להתיר לכתחילה משום כבוד הבריות.

Regarding a woman who lacks eyebrows, such that the doctors wish to engrave the form of eyebrow hair via engraving and dyeing. R' Ezra Batzi was asked: Is this prohibited as a tattoo? He summarized: Since it is rabbinic, all authorities agree that one may permit it even *lechatchilah*, for the sake of dignity.

15. R' Dr. Avraham Sofer Avraham, *Nishmat Avraham Orach Chaim* 311:2

ואפשר להוסיף, דלפי מה שכתב המ"ב דכמו שהתירו בישראל ע"י ככר ותינוק התירו ע"י א"י אף בלי ככר ותינוק וכו' דוקא בכרמלית וכו' ובא"ר מצדד בשם כמה פוסקים שסוברים להקל גם ברה"ר, ע"כ מותר לכ"ע לאחות בבית החולים לבקש מעכו"ם להוציא את הנפטר בשבת מהמחלקה ולהוליכו לחזר המתים ולית לן בה אם העכו"ם ישתמש במעלית או יעשה כל מלאכה דאורייתא אחרת כדי להקל על עצמו. וראיתי מעשה רב אצל מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א שירד יחד עם העכו"ם במעלית רגילה בשבת בזמן שהעכו"ם הוביל הנפטר מהמחלקה, כי זה הוא כבוד המת.

The Mishneh Berurah wrote that just as they permit a Jew to move a body via bread or a baby, so they permit having a non-Jew move it without bread or a baby, in a *karmelit*. Eliyahu Rabbah cites several authorities who are lenient even in a public domain. According to this, all would permit a nurse in a hospital to ask a non-Jew to remove a body from the unit on Shabbat and bring it to the morgue, without any concern as to whether the non-Jew will use an elevator or perform any other biblically prohibited form of labour to make his task easier. I witnessed *maaseh rav* with my mentor R' Yehoshua Neuwirth: He descended with a non-Jew in a normal elevator on Shabbat when the non-Jew brought a body from the unit, to honour the deceased.

16. R' Moshe Shternbuch, *Teshuvot v'Hanhagot* 2:172

ובנידון שלפנינו אין כאן רק שאלה של בזיון המת, אלא בלי השתדלות אינו בטוח שיופיע אצלינו בשלימות לקבורה, שעלולים להשאיר ברשותם חלקים קטנים מגופו לבירור נוסף כדרכם, ולכן יש בזה גדר מת מצוה שדוחה כל מ"ע שבתורה... ולכן בכדי למנוע ניתוח לע"ד פשוט שיכול לנסוע על ידי נכרי בשבת באוטו להצילו, ומצוה רבה קעביד, אבל היינו רק באופן שאי אפשר שייעשה הדבר ע"י שישכור עו"ד נכרי

Our case involves not only a question of disgrace for the deceased, but without special efforts it is not certain that the body will be available in entirety for burial; they might keep small pieces for additional tests, as they normally do. Therefore, there is an issue of *meit mitzvah* which overrides any biblical commandment... Therefore, to avert autopsy, in my humble opinion it is obvious that one could travel with a non-Jew in a car on Shabbat, and he would be performing a great mitzvah. This is only where one cannot hire a non-Jewish lawyer to do it.

17. R' Dr. Avraham Sofer Avraham, *Nishmat Avraham Orach Chaim* 340:6

אם זה בלתי אפשרי, והרופא אינו יכול לחזור מיד במוצאי שבת כדי לכתוב את תעודת הפטירה, יכול הוא, כשהדבר כרוך בכבוד המת, לומר לנכרי בשבת לכתוב את תעודת הפטירה (ויש גם לצרף לזה את שיטת הא"ז והרמ"א סי' שו סע' יא שהכתיבה היא בכתב שלהם)

Where this is not possible and the doctor cannot return immediately after Shabbat to write the death certificate, then he may – when this involves the dignity of the deceased – tell a non-Jew on Shabbat to write the death certificate.

18. R' Dr. Avraham Sofer Avraham, *Nishmat Avraham Orach Chaim* 301:11:2

ואמר לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א... מסתבר שיהיה מותר לחולה כזה לצאת עם המכשיר בשבת, גם במקום שאין עירוב (אך אינו רה"ר גמורה), אם הוא לובש אותו בשינוי-כגון אם הוא כורך וקושר את חגורת הבד מסביב לרגלו או לידו ותוחב שם את המחט, כי התירו איסור מדבריהם משום כבוד הבריות (וכאן מדובר על שבות דשבות דהיינו הוצאה מרה"י לכרמלית בשינוי - א.ס.א.)... ואמר לי מו"ר שליט"א שיש משום כבוד הבריות בחולה סוכרת כזה כי ללא היתר כנ"ל לא יוכל אף פעם, כל ימי חייו, לצאת מביתו בשבת. אך הוסיף שההיתר הוא דוקא לשם מצוה... עוד א"ל מו"ר שליט"א שאדם שלא בא אף פעם לביהכ"נ או לשיעור תורה ידברו עליו וזה גם נקרא משום כבוד הבריות.

R' Yehoshua Neuwirth told me... It is logical to contend that such a patient could go out with the device on Shabbat even without an *eruv* (in an area which was not a full-fledged public domain), if he would wear it in an unusual way, such as by wrapping and tying the band around his leg or hand and poking the needle into it. They permitted rabbinic prohibitions for dignity (and here it is a double rabbinic prohibition, transporting to a *karmelit* in an unusual way – ASA)...

And my mentor told me that this is a matter of dignity for such a diabetic, for without this permission he could never, in his entire life, leave his house on Shabbat. He added, though, that this permission is only for a mitzvah... He noted that people would talk about someone who never attended synagogue or Torah classes, and this is also an element of "dignity".

What doesn't qualify as "human dignity"?

19. R' Moshe Shternbuch, Teshuvot v'Hanhagot 4:262

כל ההיתר בנוי על ההנחה דנחשב כבוד הבריות, והלא התוס' בשבועות (ל: "אבל") שכבוד הבריות שהתירו בשבילו איסורים היינו דוקא בזיון גדול דוקא וכמו לצאת ערום בחוץ כשנמצאה טומאה בבית שישן, אבל כאן שניכר שזהו מתאונה אולי אין זה בזיון כ"כ ואולי אין ההיתר. אבל מאידך כיון שאם לא נתיר לנתחו יישאר פגום לעולם כל ימי חייו, נראה להקל, והתורה לא חייבה כי עבר מיע או עבירה שעובר בשוא"ת לבד

The entire leniency is constructed on the assumption that this is a matter of dignity, but Tosafot ruled that the level of dignity which overrides prohibitions is where there is great shame, like travelling unclothed when impurity is found in the house where one is sleeping. Here, though, it is obvious that this [disfigurement] came from an accident, and so perhaps this is not such great shame, and it would not be permitted. On the other hand, he would remain flawed forever were we not to permit the surgery, so it appears one may be lenient. The Torah did not require this much for a commandment or for transgression without action.

20. R' Eliyahu Bakshi-Doron, Binyan Av 2:55:3

אדם פרטי שמחליט לכבד את עצמו ונוהג בגאווה שאינו נושא שק או קופה, כבודו משום שיקולים פרטיים אינו יכול לפטור אותו, או לדחות איסור דרבנן... אדרבא שיכבוש מידותיו ולא יבטל המצוה

The honour of an individual who decides to honour himself and be arrogant, refusing to carry a sack or box [to return it], is based on personal calculations and he cannot thereby exempt himself or override a rabbinic prohibition... Just the opposite, he should conquer his character and not cancel the mitzvah.

21. R' Moshe Feinstein, Igrot Moshe Yoreh Deah 2:77

ומטעם שהוא כבזיון לה ויש בזה משום כבוד הבריות לא חששו, משום שאין בזה בזיון כ"כ דידוע לכל שהנשים הן נדות י"ב יום בכל חדש כשאינן זקנות ולא מעוברות... ומה שמתביישות כשהיא נמצאת עם אלו שאינן שומרות דיני התורה אין להחשיב בושת כזה לכבוד הבריות להתיר איסורים ואף לא מנהג ישראל בשביל זה, כיון דאדרבה טוב שלא תתבייש אף לפניהן בקיום מצות התורה

As disgrace for her and as a matter of dignity they were not concerned, for it would not be that disgraceful. Everyone knows that women are *niddot* for twelve days each month when they neither elderly nor pregnant... The embarrassment she feels because she is among those who do not observe Torah is not considered a matter of dignity sufficient to override prohibitions or even customs; just the opposite, better to not be embarrassed about fulfilling a mitzvah!

22. R' Dr. Avraham Sofer Avraham, Nishmat Avraham Orach Chaim 321:א:2

בסתם אדם שזקוק לאיסוף שתן לשם בדיקה ועושה את זה לנוחיותו במשך השבת... אמר לנו הגר"שז אויערבאך זצ"ל שמותר לעשות את זאת גם בשבת ואפילו שזה רק משום נוחיות... אך אין להתיר מטעם כבוד הבריות כי יכול לקחת יום חופשה על חשבוננו באמצע השבוע

When a healthy person needs to have urine collected for testing, and for his ease he does it during Shabbat... R' Shlomo Zalman told us one may do this even on Shabbat, even though it is only for convenience... But one should not permit this under the dignity exception, for he could take one of his vacation days during the week.